

**NUMELE DIN FAMILIA REGELUI MATIA CORVINUL:
DE LA IZVOARELE DE EPOCĂ LA ISTORIOGRAFIA
CONTEMPORANĂ**

IOAN-AUREL POP

Familia regelui Matia Corvinul (1458-1590) a fost de mult timp și mai este încă un subiect de intense cercetări, de dispute istoriografice și chiar politico-naționale. Faptul se explică în principal prin sărăcia, neclaritatea și „prelucrarea” sau alterarea – încă din epocă – a datelor referitoare la această temă, dar și prin perceperea, cel puțin uneori, a datelor respective prin prisma sensibilităților moderne și contemporane, a tiparelor naționale care, mai ales începând cu secolul al XVIII-lea, au dominat și cercetarea trecutului, ca și multe alte aspecte ale creației spirituale.

Discuțiile s-au axat pe mai multe paliere, legate de originea etnică a familiei, de proveniența geografică a acesteia, de confesiunea membrilor ei, de identitatea exactă a bunicii paterne a lui Matia, de alte rude ale Hunedoreștilor și chiar de numele purtate de către aceștia. De originea românească a familiei nu se mai îndoiește azi nici un istoric serios, deși se mai discută, pe bună dreptate, despre gradul de importanță pe care această apartenență etnică îl avea în epocă. Dar dincolo de aspectul în sine și chiar de rolul națiunii medievale¹, din moment ce această apartenență etnică este marcată în secolul al XV-lea și, uneori, chiar subliniată apăsător, în chip neutru, cu admirație sau cu dispreț, datorită istoricilor este s-o consemneze și interpreteze. Se mai știe aproape cert că mai toți membrii cunoscuți ai familiei s-au născut în Transilvania și Ungaria, dar rămâne greu de precizat dacă strămoșii îndepărtați pe linie paternă ai lui Matia

¹ Ioan-Aurel Pop, *Geneza medievală a națiunilor moderne (secolele XIII-XVI)*, București, 1998, passim; Stelian Brezeanu, *Identități și solidarități medievale. Controverse istorice*, București, 2002, passim.

erau tot români localnici transilvani sau proveneau de la sud de Carpați. Legat de confesiune, se poate doar presupune că bunicul patern al regelui (Voicu) și unele rude ale sale cu nume de rezonanță slavo-română, inexistente în calendarul catolic (Șerb sau Șerban, Radul, Mogoș, alt Radul), vor fi fost inițial de rit creștin bizantin, ca mai toți românii de-atunci. Elisabeta de Marsina (Margina? Mușina?), soția lui Voicu – provenind probabil din districtul Marginea sau din Țara Hațegului (din familia Mușină de Densuș) – putea să fie, după numele ei de calendar, catolică, dar nu este absolut necesar². În afară de înrudiri certe, prin alianță, cu două familii nobiliare ungare mijlocii – Dengeleg sau Rozgonyi – celelalte rude cunoscute pe linie paternă ale lui Matia sunt familii de cnezi, voievozi și mici nobili români din zona Hunedoara-Hățeg³. Tot aici, în Țara Hațegului, tatăl regelui Matia avea „frați copărtași” (devălmași, de moșie sau condvizionali), datorită unor pământuri stăpânite în indiviziune sau prin părți „nealese” pe teren.

În aceste rânduri, ne vom opri mai insistent asupra anumitor nume din familia Hunedoreștilor, mai ales că, relativ recent, s-a scris despre „o întreagă strategie de folosire a erorilor onomastice”⁴ în istoriografia română, ca și cum o conspirație bine pregătită de către forțele oculte ale comunismului și neocomunismului ar fi condus la alterarea voită a unor nume proprii din secolul al XV-lea. Vom începe chiar cu numele ilustrului suveran al Ungariei, născut în Transilvania. Este clar pentru orice occidental sau cunoscător al catolicismului și al confesiunilor

² Despre această bunică a regelui Matia, Antonio Bonfini spune că era de origine greacă, ceea ce poate duce cu gândul la biserica ortodoxă – numită și „greacă” – și la faptul că românii erau membri ai acestei biserici. Vezi András Kubinyi, *Matthias rex*, Budapesta, p. 9-10. Posibilele legături de rudenie ale lui Matia Corvin cu sultanii Mehmed al II-lea, Baiazid al II-lea sau cu pretendentul Djem nu fac obiectul direct al acestui studiu și nu au nici o relevanță în chestiunea numelor utilizate de membrii familiei sau date lor de contemporani și urmași.

³ Lăsăm la o parte aici familia lui Nicolaus Olahus (1493-1568) – arhiepiscop primat și regent al Ungariei habsburgice – înrudită prin alianță cu Corvineștii: o soră a lui Ioan de Hunedoara – Marina – ar fi fost căsătorită cu un unchi pe linie paternă al ilustrului umanist și prelat. Această legătură de rudenie nu are relevanță pentru studiul de față. Același lucru este valabil și pentru presupusa înrudire a lui Ioan de Hunedoara cu familia domnească a Moldovei (tot printr-o fiică a lui Voicu, căsătorită cu voievodul Petru al III-lea, domn, cu întreruperi, în 1447-1448). Vezi Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a. 1324-1881*, I. Secolele XIV-XVI, București, 2001, p. 98, 192, 505.

⁴ Adrian Andrei Rusu, *Ioan de Hunedoara și românii din vremea sa. Studii*, Cluj-Napoca, 1999, p. 22.

protestante, că numele de Matthias sau Mathias sau Mathia (cu variante) provine de la acela al apostolului omonim, devenit nume propriu, de botez, dat în mod curent copiilor, în timpuri ceva mai îndepărtate, în Occident. Astăzi acest nume este destul de rar. Ziua apostolului Matthias se celebra în calendarul catolic din Ungaria medievală la 24 februarie (în anii obișnuiți) sau la 25 februarie (în anii bisecți). Cum viitorul rege s-a născut în Casa Mech (devenită apoi Casa Matia) din Cluj (Klausenburg, Kolozsvár), în voievodatul Transilvaniei, probabil la 23 februarie 1443, i s-a dat numele de Matthias, după numele apostolului sărbătorit în ziua imediat următoare, pe 24 februarie⁵. Este însă posibil ca venirea pe lume a viitorului rege să se fi petrecut chiar în 24 februarie 1443, așa cum pare să ateste un document emis de „Ioan Corvin de Hunedoara” (*Ioannes Corvinus de Huniad*), în 24 februarie 1495 (*in festo beati Matthiae apostoli*), dat în memoria tatălui emitentului, prin care confirma o danie paternă către Jozsa de Som, vicecomite de Timiș⁶. În plus, merită reținute ca argument și slujbele poruncite de Nicolae Bethlen în amintirea lui Matia, în fiecare an, exact în ziua apostolului⁷.

În mediul românesc însă, numele de Matia, Mathias sau Matthias nu există, nu se folosește și nu s-a dat niciodată ca nume de botez. Faptul poate părea ciudat, fiindcă în calendarul bizantin există acestui sfânt. Astfel, în calendarul ortodox român se amintește de două ori numele acestui sfânt – „Sfântul Apostol Matia” – o dată direct, la 9 august și altă dată indirect, în 30 iunie, când este ziua celor 12 apostoli. Firește, nu este vorba despre sărbători propriu-zise, importante, care să fi pătruns în conștiința publică. Sunt doar simple nume de sfinți în calendar, cum se întâmplă în toate zilele. Oricum, numele de Matthias nu există în onomastica românească! În schimb există din plin numele evanghelistului Matei, textele Evangheliilor cu autorii lor fiind mereu pomenite în fața poporului, a credincioșilor. Când cronicarii români mai târzii (din secolul al XVII-lea) au scris în limba română, au redat numele suveranului Ungariei în forma Matiaș sau Mateiaș, adică în variante corupte după

⁵ Este simptomatic faptul că într-un oraș încă predominant german *intra muros* (cum era Clujul pe la 1440) se naștea un fiu de voievod al Transilvaniei de origine românească, numit Matia, care avea să devină un ilustru rege al Ungariei.

⁶ Erdödy Archiv (în custodie la Haus-, Hof- und Staatsarchiv), Viena, nr. 970 (după cota veche: Ladula 94, fasc. 4, nr. 5(6)).

⁷ Maria Lupescu Mako, „*Item lego*”. *Gifts for the Soul in Late Medieval Transylvania*, în „Annual of Medieval Studies at CEU” (Budapest), VIII, 2002, p. 172 (nota 44, 180 (nota 85)).

numele unguresc Mátyás⁸. Se prea poate ca pronunția românească de-atunci (contrar specificului limbii române) să fi fost și cu accentul pe prima silabă (Mătiaș), ca-n limba maghiară, de unde fusese preluat numele. Este de notat faptul că în documentele slavone din Moldova apare menționat diacul *Matiaș*, în timpul lui Ștefan cel Mare, dar cazul este izolat⁹. Și istoricii români din Transilvania au procedat la fel. De exemplu, Gheorghe Șincai, la finele secolului al XVIII-lea, scrie în chip constant „Matiaș, craiul Ungariei”¹⁰. Chiar și Nicolae Iorga – cel mai important istoric român – a folosit în mod curent forma de *Matiaș/Mateiaș*. Din *Matiaș* s-a trecut pe nesimțite la *Mateiaș*, iar *Mateiaș* pare să fie și chiar este în românește un diminutiv de la numele de *Matei*; de aceea nu a mai fost decât un pas până la rebotezarea regelui în *Matei*. Istoriografia română modernă a redat, prin urmare, numele de *Mathias* drept *Matei*. A. D. Xenopol, autorul primei sinteze critice de istoria românilor (13 volume, publicate între 1896 și 1912), rămase ca model până astăzi, scrie în chip constant „*Matei Corvin*”¹¹. Numele acesta de *Matei* a făcut apoi epocă în istoriografia românească și mai ales în conștiința românească¹². Dar nu este vorba aici despre nici o „strategie” ocultă, ci despre o situație specială de folosire a unui nume propriu. Toate istoriografiile sunt pline de astfel de situații, de nume proprii adaptate

⁸ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, texte stabilite de P.P. Panaitescu, București, 1967, p. 63-78.

⁹ Silviu Văcaru, *Scriitori de acte din cancelaria domnească a lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, editori Petronel Zahariuc, S. Văcaru, Iași, 2003, p. 93-106. Poate fi vorba despre un diac de „latinie”, provenit dintre catolicii de origine maghiară din Moldova, botezat chiar cu numele de *Mathias*.

¹⁰ Gheorghe Șincai, *Cronica românilor*, ediție de Florea Fugariu, vol. II, București, 1978, p. 154-194.

¹¹ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a IV-a, vol. II, București, 1986, p. 252 și următoarele.

¹² Camil Mureșanu, *Matia Corvinul. O imagine în opera cronicarilor și a câtorva istorici români*, în idem, *Națiune, naționalism, evoluția naționalităților*, Cluj-Napoca, 1996, p. 131-136, nici nu mai simte nevoia să explice de ce este corect numele de *Matia*. Îl uzează pur și simplu! Un rol important în folosirea numelui de *Matia* în secolul al XX-lea l-ar fi putut juca Vasile Pârvan, cu foarte serioase preocupări de istoria evului mediu, afirmate mai ales în jurul anului 1900. Dar marele istoric, care scria în chip invariabil *Mathias*, a părăsit repede preocupările acestea, dedicându-se istoriei antice și arheologiei. Vezi Vasile Pârvan, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*, în idem, *Studii de istorie medievală și modernă*, ediție de Lucian Năstăsă, București, 1990, p. 129-206 (publicat inițial în *CL*, XXXIX, 1905, p. 869-927; 1009-1080). Altminteri însă, numele de *Matei Corvin* a făcut epocă în România.

specificului unor limbi, de nume „inventate”, adaptate, de nume impuse prin cutumă și tradiție, dar în aceste cazuri nimeni nu vorbește despre conspirații sau strategii oculte! Școala istorică de la Cluj, tocmai în anii regimului comunist, inițial prin vocea lui Francisc Pall, a atras atenția asupra erorii produse prin confuzia dintre numele apostolului Matia – pe care l-a purtat în realitate regele Ungariei – și cel al evanghelistului Matei, dat acestui suveran de istoricii români. În mediul istoriografic, mai ales între medievști, s-a impus actualmente forma corectă de Matia, dar în mentalitatea publică a rămas înrădăcinat numele de Matei. În folosirea lui nu este însă decât tradiție, obișnuință și, uneori, ignoranță, dar nu presiune „strategică” sau „imaturitate a medievisticii noastre”, cum s-a scris mai mult decât tendențios și cu superioară satisfacție¹³. Este absurd ca din chestiuni relativ banale, minore și deplin justificate să se tragă concluzii atât de grave, de catastrofice! Menționăm doar că și într-o cronică italiană contemporană (anterioară morții regelui), suveranul Ungariei apare nu ca *Mattia*, cum s-ar fi convenit în limba italiană și cum stă scris în restul documentelor și cronicilor din Peninsula, ci drept *Matteo*, adică „Matei”¹⁴. Acest fapt, din aria milaneză, este un prolog la varietatea de opțiuni onomastice pe care chiar finalul evului mediu a prefigurat-o pentru lumea modernă.

La fel de problematic este și cognomenul de „Corvinus”, „Corvin” sau „Corvinul”. Se știu câteva lucruri sigure în acest sens¹⁵. Ajuns suveran celebru, Matia se mai lovea încă de invocarea ironică sau caustică a originilor sale modeste „valahe”, a faptului că era de-un neam cu supușii „schismatici”, ceea ce l-a făcut să ia anumite măsuri. *Valachorum regulus* este titlul comun pe care Bonfini (asupra căruia vom reveni mai jos) îl invocă, în anumite momente, deopotrivă pentru Matia și Ștefan cel Mare. Voit ofensator pentru Corvin – acuzat de elita „de sânge” maghiară că ar

¹³ A.A. Rusu, *op. cit.*, p. 22.

¹⁴ *Cronica gestarum in partibus Lombardie et regionis Italie* [A.A. 1476-1482] (= „Rerum Italicarum Scriptores”, Nova Serie, XXII, 3), a cura di Giuliano Bonnanza, Città di Castello, 1904, p. 88.

¹⁵ Lăsăm deoparte ideea, lansată de Petrus Ransanus și reluată apoi de Antonius Bonfinius, conform căreia tatăl lui Matia s-ar fi născut în satul *Corvinus* (reluată recent de Péter Kulcsár, *op. cit.*), deoarece ea nu se bucură de credibilitate, fiind considerată o contrafacere în legătură cu propaganda menită să întărească descendența familiei din anticii Corvinești. Sursele contemporane din Ungaria și Transilvania nu menționează niciodată acest fapt. Este greu de crezut că doi străini, italieni, care nu au stat în Ungaria decât temporar și târziu, să fi știut mai bine decât localnicii unde se născuse tatăl regelui și de unde provenea familia sa!

fi fost doar „un crăișor al românilor” –, titlul este măgulitor pentru Ștefan cel Mare, care își câștiga astfel și acum (la 1492) admirația cronicarului defunctului rege pentru protejarea Ungariei prin oprirea tătarilor și otomanilor de a ataca Transilvania prin Moldova¹⁶. *D'origine humile de progenie de Valacchia*¹⁷ era formula (preluată de Stefano Magno) prin care birocrăția venețiană îl înregistra pe Matia la urcarea pe tron¹⁸, conform zvonurilor culese de la fața locului. Iar împăratul Frederic al III-lea observa disprețuitor că Matia era *natus a Valacho patre*¹⁹. E drept că originea românească a regelui este pusă uneori – în surse externe – în context pozitiv (cum face, pe la 1475-1476, solul venețian Sebastiano Baduario, care-i laudă pe români, caracterizați ca fiind din neamul „serenisimului rege” Matia, pentru că au luptat mereu cu curaj contra turcilor, deopotrivă „alături de părintele său și de majestatea sa”²⁰), dar asta nu schimbă cu nimic percepția negativă din interiorul regatului. Se pare că nici regele nu făcea întotdeauna un secret din această origine stânjenitoare: potrivit mărturiei polonezului Varsevicius (Krzystoff Warszawiecki), de la finele secolului al XVI-lea, cu date luate de la autori din epoca lui Matia, suveranul de la Buda declara unor soli moldoveni (numiți de polonez „valahi”²¹) ai lui Ștefan cel Mare²², după ce aceștia își începuseră mesajul prin cuvintele românești „Spune domnului nostru”, că,

¹⁶ Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum decades*, editori József Fögel, László Juhász, Béla Iványi, Lipsiae, III, p. 224,243; IV, p. 212. Anterior, secretarul italian îl criticase pe Ștefan.

¹⁷ „De origine umilă, din stămoși din Valahia”.

¹⁸ Österreichische Nationalbibliothek, Viena, Codices, 6215, Ad annum 1457 [MV 1458], f. 6r.

¹⁹ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1993, p. 67-68.

²⁰ Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, III, București, f.a., p. 101. Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514*, București, 2000, p. 380.

²¹ În izvoarele medievale poloneze, Moldova este numită adesea „Valahia”, iar poporul său este chemat „valah”. Pentru a se face distincția necesară, Țara Românească (cea denumită în mod curent Valahia în alte medii) se cheamă tot la polonezi „Multana”, probabil o formă coruptă de la „Muntenia”. Ca și ungurii, polonezii îi numesc pe români cu un termen foarte apropiat celui uzat pentru italieni, semn al afirmării implicite a înrudirii celor două popoare.

²² O interesantă și inedită analiză comparativă a lui celor doi conducători la Alexandru Simon, *Ștefan cel Mare și Matia Corvin. O coexistență medievală*, Cluj-Napoca, 2005, 663 p.

dacă așa le era graiul, nu mai avea nevoie de interpret²³. Nicolae Iorga credea că respingerea traducătorului de către Matia, la auzul celor trei cuvinte românești, putea să fie „un mijloc de a arăta că și acea limbă a strămoșilor săi, așa de asemenea cu latina, o înțelege”²⁴. Nu este foarte clar dacă regele înțelegea româna numai pentru că era foarte apropiată de latină sau și pentru că era limba strămoșilor și a unei părți a supușilor săi. Consemnarea este însă, dincolo de orice dubiu, o dovadă a asemănării românei cu latina. Declarând însă, de față cu demnitarii curții, că nu are nevoie de interpret, atunci când a auzit câteva cuvinte românești, marele om politic a alimentat și a confirmat cu siguranță rumorile despre descendența sa din români. Elita ungară știa, în general, că suveranul avea origini „umile, valahe” și că zvonul despre descendența regelui din Sigismund de Luxemburg ținea mai mult de legendă, ca și ideea înrudirii cu dinastia princiară a Basarabilor din Țara Românească. Și oricum, chiar și „os domnesc” sau princiar fiind, înrudirea cu o dinastie românească „schismatică”, ai cărei membri erau vasali ai regilor Ungariei, nu aducea cu sine automat în interior tocmai înaltul prestigiu dorit de suveranul unei țări catolice precum Ungaria. Dar legătura evidentă a regelui cu românii (despre care se șoptea peste tot!), precum și prezența corbului cu inel în cioc din stema familiei erau două elemente importante de unde se putea porni pentru „înnobilarea” suveranului. Omul chemat s-o facă a fost secretarul și lectorul italian (născut la Ascoli) al reginei Beatrice, numit Antonio Bonfini (latinizat Antonius Bonfinius), acela care a scris (tocmai în contextul argumentării originii romane a regelui!) atât de expresiv despre latinitatea românilor: „Căci românii se trag din romani, ceea ce mărturisește până în timpul de-acum limba lor, care, deși se afla în mijlocul unor neamuri barbare atât de felurite, nu a putut fi răpusă... Încate sub valul de barbari, ele [coloniile și legiunile romane din Dacia – n.n.] totuși mai exală limba romană și, ca să nu o părăsească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire încât îi vezi că luptă nu atât pentru

²³ *Idioma valachicum est corruptum, nec tamen latinitati admodum absimile; adeo ut rex Mathias Hungariae, cum legati valachici per interpretem apud eum verba facere sic incepissent: „Expone, inquit, domino nostro”, se, si hac lingua uterentur, etiam sine interprete intelligere eos posse responderit.* Semnalare la Nicolae Iorga, *Dovezi despre conștiința originii Românilor*, în **AARMSI**, seria III, tomul XVII, 1935-1936, p. 265; reluată la A. Armbruster, *op. cit.*, p. 119-120.

²⁴ N. Iorga, *Dovezi despre conștiința originii Românilor*, p. 265.

păstrarea neatinsă a vieții cât a limbii”²⁵. Pentru mulți străini, descendența cuiva din români nu putea să fie decât onorabilă și chiar plină de strălucire, din moment ce acești români (indiferent că erau din Transilvania și Ungaria sau din Țara Românească și Moldova) aveau două mari calități, în contextul epocii: 1) se trăgeau din marele și nobilul popor al romanilor și 2) luptau cu mult curaj pentru Creștinătate în cadrul cruciadei contra turcilor. Or Bonfini știa sigur că românii erau urmașii romanilor, că au luptat mereu în chip curajos ca să-și conserve identitatea și să-i respingă pe otomani și că regele Matia era de origine românească (pe linie paternă, adică pe linia care conta atunci). De-aici nu a mai fost decât un pas până la construirea unei genealogii credibile sau verosimile pentru rege, legată de o ilustră familie romană. În fond, dacă românii se trăgeau din coloniile și legiunile romane, iar Matia era de neam român, el provenea fără doar și poate dintr-o anumită familie romană. Din moment ce tatăl regelui era român, iar românii se trăgeau din romani – cum știau și scriau toți umaniștii! – nu originea romană trebuia inventată, ci doar găsită familia romană ilustră. Iar pentru aceasta exista și un indiciu prețios, anume corbul (*corvus*, *corvinus*) cu inel în cioc din stemă. Astfel, în octombrie 1486, pe masa regelui se afla deja volumul intitulat *De Corvine domus Origine Libellus* („Cartea despre originea Casei Corvineștilor”), în care se „demonstră” că neamul ilustrului rege Matia provenea din familia lui *Valerius Volusus*²⁶ sau *Valerius Messala Corvinus*²⁷ –, un nobil roman cu ascendență mai veche decât Roma, ai cărui iluștri urmași ar ajuns la Dunăre și Carpați, unde s-au format

²⁵ Maria Holban, *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 482-483.

²⁶ E. Kovács Péter, *Mattia Corvino*, Roma, 2000, p. 12-13. Ideea că numele de *Corvinus* și asumarea originii romane a regelui provin numai din 1484 și că ar fi fost lansate tocmai atunci, brusc, în legătură exclusivă cu planul căsătoriei fiului lui Matia cu Bianca Sforza nu au nici o susținere reală (Péter Kulcsár, *Legenda Corvineștilor*, apărut în maghiară în „História”, 1993, nr. 1, p. 15-17; www.adatbank.transindex.ro). Agitația în jurul numelui de *Corvinus* și al ilustrei ascendențe a Hunedoreștilor poate să fi servit și planurilor acestei alianțe matrimoniale, dar corbul din stemă (de la care pornește numele), ca și ideea originii romane a regelui, născut din tată român (=Olah), provenind din nobilii și îndepărtații romani, sunt realități mai vechi. Dacă momentul 1484 era atât de important, dacă era capital pentru rege, atunci de ce opusculul datorat lui Bonfinius a fost scris abia în 1486? De aceea, a susține că „regele Matia și-a asumat rudenția romană doar de dragul fiului său” este inexact! Dar că suveranul a folosit „rudenția romană” și pentru binele fiului său, pentru a-i asigura o viață strălucită și un tron, pentru crearea unei dinastii solide, este evident.

²⁷ A. Kubinyi, *op. cit.*, p. 9.

românii²⁸. Firește, referirile ironice pe la colțuri despre originea modestă valahă, incertă a regelui nu au putut fi oprite, dar, indicând pe romanii Valerii ca strămoși, Bonfini trezi bucuria mecenatului său încoronat și impuse un nume peren în istorie. Tot Bonfini indică într-o ulterioară ipoteză și existența legendei despre originea lui Matia în regele Sigismund, legată și ea de prezența corbului în stema familiei. Astfel, în istoria sa dedicată ungarilor și terminată după moartea lui Matia (la 1496), istoricul italian include deopotrivă varianta originii în familia romană ilustră și cea descendenței din Sigismund a măritului său patron. Știa și el, Bonfini, și știau și mulți alții că era vorba doar despre construcții ipotetice sau de tradiții orale, dar ele s-au perpetuat.

Oricum, numele de Corvinus a rămas pentru posteritate, dar considerăm că el nu poate fi dat cu îndreptățire decât lui Matia și urmașilor săi, anume unicului său fiu, Ioan (mort în 1504) și unicului nepot masculin, Cristofor (mort în 1505). Firește, la rigoare și nepoata lui Matia, Elisabeta, sora lui Cristofor, a fost tot Corvin, dar și viața ei s-a frânt prematur, la 1508, tot fără urmași. Prin urmare, a da numele de Corvin tatălui lui Matia reprezintă o eroare și o cale de a produce confuzii. Forma „Ioan Corvin” sau „Ioan Corvin de Hunedoara”, creată în epoca romantică și prezentă pe alocuri, încă din secolul al XIX-lea, și la unii mari istorici²⁹, legată de numele eroului de la Belgrad și perpetuată până azi în anumite scrieri de popularizare, nu face decât să prelungească eroarea, adică un nume inexistent. Banul Severinului, voievodul Transilvaniei și comitele de Timiș numit în tinerețe în surse *Johannes Olah*, nu a știut niciodată că l-ar fi chemat și *Corvinus!* În plus, numirea acestui mare cruciat „Ioan Corvin de Hunedoara” dă naștere unor confuzii, fiindcă nepotul său, unicul fiu al lui Matia, a fost chemat și s-a chemat pe sine exact în același fel.

Chestiuni interesante se ridică și în legătură cu celelalte nume ale membrilor familiei lui Matia, pe linie paternă. Cele mai multe și mai sigure dintre ele – deși rediate în formă coruptă, datorată latinei de cancelarie și necunoașterii limbii române de către scribul notar – sunt prezente în faimosul document de donație al posesiunii Hunedoara, datat la 18 octombrie 1409. Aici apar nominalizați *Voyk* sau *Woyk*, *filius Serbe* ori *Serba*, cu frații săi *Magas* și *Radul*, vărul lor *Radul* și fiul lui *Woyk*,

²⁸ A. Armbruster, *op. cit.*, p. 69-70.

²⁹ George Bariț, *Ioan Corvin de Hunedoara. Originea, genealogia, faptele sale mortale*, în „Transilvania”, anul VI, 1873, nr. 5.

anume *Iohannes*³⁰. Fiind vorba despre români, trebuie să presupunem că variantele în limba română ale acestor nume, imposibil de redat întocmai în limba latină, trebuie să fi fost Voicu, Șerbu sau Șerban, Mogoș, Radul și Ioan sau Iuon. Toate au corespondente și variante în epocă, între români, în alte documente latine³¹, slavone etc. Cu alte cuvinte, străbunicul regelui Matia s-a numit Șerbu (Șerban), bunicul Voicu, unchiul Mogoș și Radul (de două ori), iar tatăl Ioan (Iuon). Numele de Radul, purtat de doi dintre membrii familiei, chiar și în redacția latină a documentului pomenit, este articulat cu articolul hotărât enclitic masculin *-l*, specific numai limbii române. Unchiul cu numele de Radul al copilului *Ioannes* a mai fost denumit și Ladislau, nume din calendarul catolic. Indiferent că este vorba despre o adaptare (nu o „traducere”, cum s-a spus în chip forțat!³²) a numelui inițial românesc de Radul, trecut prin varianta Ladul sau nu, numele de Ladislau – purtat concomitent de același personaj care se chema și Radul – nu este o excepție sau un unicat. În onomastica românească din Transilvania mai există destule exemple de personaje cu nume duble, unul tradițional românesc sau/și din calendarul bizantin și altul catolic, specific lumii elitare oficiale a Transilvaniei și Ungariei. Voicu este numit în unele surse narative (Bonfinius) și *Buthi* (apoi *Buth*, *Butho*), fără nici o explicație și fără ca istoricii ulteriori să fi găsit vreuna plauzibilă. E drept că în românește există formele But, Bute sau Butea, ca nume atestate în epocă sau cu ceva mai târziu, în mai multe regiuni, din Maramureș până în Țara Făgărașului. Samuil Micu, după „Geografia” lui Sebastian Munster, zice: „Iar Ioan de Hunedoara a fost fiul românelui But (*Fuit autem Ioannes Hunyades Buthi Valachi filius*)”, iar, după Iosif Benkő, tot el adaugă: „Ioan de Hunedoara sau Corvin – alții îl cheamă Huniadi, Laonic îl cheamă Honiat, turcii, după Leunclavius, Iancu – au fost fecior al unui boier (*Bojerii*), anume al lui But (*Buthi seu Buthonis*)³³”, pe care din Elisabeta Paleologa, din neamul

³⁰ Hurmuzaki, *Documente*, I/2, ediție de Nicolae Densușianu, București, 1890, nr. CCCLXXXI, p. 462-463.

³¹ În documente latine din secolele XIV-XV, aceste nume apar sub forma *Schereban*, *Schereb*, *Radul* (la 1383), *Mogos* (la 1404), *Moga Serban* (la 1410), *Sarban* (la 1428) etc., în familii românești din zonele Sibiului, Banatului și Beiușului. Vezi Hurmuzaki, *op. cit.*, nr. CCXXII, p. 281; nr. CCCLX, p. 437; nr. CCCLXXXVII, p. 469; nr. CCCCLXV-CCCCLXVI, p. 556-557 etc.

³² A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 34.

³³ Cele două forme – creații livrești, imaginate – sunt genitive singulare, primul după declinarea a II-a (dacă se presupune că forma de nominativ singular este *Buth*), iar

împăraților bizantini, l-au născut”³⁴. Cum se vede, și aici elementele reale interferă cu cele fanteziste, preluate din sursele narrative. Apoi, Mike Sándor, în culegerea sa de genealogii, îl consideră pe unul dintre cei doi *Radul* frate cu Șerb (*Serbe*)³⁵, iar pe fiul lui Șerb îl numește *Vojk Buthi*; între frații lui Voicu, alături de *Radul* și *Magoss*, la Mike apare și *Iarislav Vojk Csolnakosi* (adică Voicu Iarislav de Cinciș)³⁶, nu întâmplător, fiindcă un anume Voicu de Cinciș este menționat într-adevăr ca *frater noster* de către guvernatorul Transilvaniei la 1448, numai că expresia era urmată de cuvântul *condivisionalis*, ceea ce înseamnă „frate de moșie” sau „frate copărtaș”³⁷. Calitatea de frate copărtaș (devălmaș) nu presupune neapărat o înrudire de sânge, dar nici nu o exclude. Dimpotrivă, există destule cazuri de frați de moșie (condivizionali) care au înrudiri de sânge mai îndepărtate, în sensul că un strămoș comun a stăpânit în vechime posesiunea sau posesiunile respective, divizată/divizate ulterior în chip repetat (prin părți teoretice „nealese” pe teren) între moștenitori. În aceste cazuri, odată cu trecerea timpului, înrudirea de sânge s-a diminuat și apoi s-a pierdut. În legătură cu onomastica, este important faptul că tatăl acestui frate de moșie al guvernatorului (omonim al tatălui acestuia!) se chema Șerbu sau Șerban/Șorban (*Sorbe*), ca și bunicul înaltului personaj, iar un fiu al aceluiași frate copărtaș era botezat Ladul sau Ladislav, ca și unchiul Radul-Ladislav al aceluiași demnitar³⁸. Tulburător este faptul că aceste nume de botez din familia Cincișenilor, comune cu cele din familia Hunedoreștilor – anume Șerbu-Voicu-Ladislav – apar în aceeași succesiune ca și rudele lui Ioan de Hunedoara. Această onomastică identică, plus frăția de moșie, la care se adaugă elementele heraldice comune, fac din Cincișeni posibile rude hațegane de sânge ale Hunedoreștilor. Sunt trei argumente solide peste care nu se poate trece cu ușurință. Lăsăm aici la o parte – fiindcă nu intră în tematica directă a

celălalt după declinarea a III-a imparisilabică (dacă se presupune că forma de nominativ singular este *Butho*).

³⁴ Samuil Micu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1995, p. 74.

³⁵ Noțiunea latină de *frater patruelis* se poate traduce prin văr, dar și prin unchi după tată.

³⁶ Mike Sándor, *Collectio Genealogicae Nobilitatis Transsilvanicae*, manuscris la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj, cota A. 421, B1, p. 320.

³⁷ Adrian Andrei Rusu, *Miscellanea Hatzegiana. Informații și reinterpretări privitoare la istoria Țării Hațegului în evul mediu (II)*, în AMN, 1987-1988, XXIV-XXV, p. 262-263.

³⁸ *Ibidem*, p. 262-264.

studiului nostru – celelalte înrudiri hațegane și hunedorene ale Hunedoreștilor, confirmările, daniile și înnobilările masive făcute de Ioan de Hunedoara în aceeași regiune, ca și alte argumente serioase care probează originea geografică a familiei aflate în atenția noastră. De altminteri, un bun cunoscător al istoriei Transilvaniei și al topografiei sale – Antonius Wrancius sau Verancius (Verancsics) – spune că românii din țara sau districtul Hațegului (*districtum Hazak*) obținuseră nobilitatea de la Ioan de Hunedoara, „originar de acolo” (*inde oriundi*)³⁹. La fel face și Ioannes Lucius, în secolul al XVII-lea, când scrie că Ioan de Hunedoara provine dintre românii din Transilvania, din familia romană Corvina (*Ioannes quoque Huniades inter Valachos Transilvaniae natus ex Corvina Romana familia ortum ducere gloriabatur*)⁴⁰. Unii istorici, începând cu Wertner M., au crezut chiar că-i descoperă și pe înaintașii hațegani mai îndepărtați ai Hunedoreștilor: într-un document de la 1 iunie 1360, emis la Hațeg, este menționat un cnez român numit Costea (*Koztha*), cu nepoții săi *Balata, Bay, Surs et Nan*, stăpânitori la Răchitova și Lunca⁴¹; ținând seama de redarea defectuoasă a numelor din acest document, s-a presupus că acel *Surs* ar putea fi identic cu *Surb, Serb* sau *Serbe*, tatăl lui Voicu, pomenit la 1409, odată cu dania Hunedoarei⁴². Deși filiația aceasta s-ar potrivi și sub aspect cronologic, datele sunt prea nesigure pentru a putea formula o concluzie validă. Nicolae Densușianu scrie la 1890, după o informație luată din G. Fejér (*Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, X/8, Buda, 1844, p. 492; idem, *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Huniad, regni Hungariae gubernatoris*, Buda 1844, p. 33), care o știa după mărturia lui Iosif Nalaczi, că Ludovic I, regele Ungariei, ar fi făcut și el o donație lui Voicu, la 1378, actul respectiv arzând însă întâmplător⁴³.

Dar să revenim la nume! Prin urmare, Voicu, *aule nostre militis* („cavalerul curții noastre”) și rudele sale, fără precizarea locului din care provenea familia, primesc în 1409, ca răsplată, de la rege posesiunea

³⁹ Antonius Wrancius, *De rebus gestis Hungarorum ab inclinatione regni, în Monumenta Hungariae Historica*, Scriptores, vol. II, Pest, 1857, p. 143.

⁴⁰ Ivan Lucius-Lučić, *De regno Dalmatiae et Croatiae, 1666-1966*, Trogir-Zagreb, 1966, p. 274; A. Armbruster, *op. cit.*, p. 180. Lucius mai adaugă în același loc (în contextul relevării originii românești a lui Ioan de Hunedoara) un lucru important despre români, anume acela că ei nu s-au chemat pe sine niciodată valahi, ci *Rumenos* (=rumâni), pentru că erau mândri de originea și de limba lor romană.

⁴¹ DRH, C, vol. XI, București, 1981, p. 506-508.

⁴² Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. IV, Cluj-Napoca, 1989, p. 445.

⁴³ Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 463, nota 2.

Hunedoarei (unde era o veche fortificație, poate ruinată) cu satele din jur. Personajul cel mai important dintre toate este copilul, pe-atunci, Ioan, viitorul înalt demnitar și luptător antiotoman. El apare în documentele latine de redacție internă, transilvană și ungară, cu numele de *Ioannes* sau *Iohannes*, la care, pe când era încă tânăr, înainte de a deveni voievod al Transilvaniei, se adăuga și porecla de *Olah*, care indica fără dubiu originea sa etnică. Probabil că sub forma aceasta, de Ioan Românul (*Olah János*), era chemat în anturajul său de la curte, de către fiii de nobili cu care deprindea meșteșugul armelor. Numele de *Olah* a fost însă foarte repede părăsit, de îndată ce titularul său a început să urce pe scara demnităților, iar faptul se va fi petrecut cu concursul sau sub presiunea lui însuși, jenat de originile umile, de conotația peiorativă a termenului și dornic de integrare completă între „adevărații nobili ai regatului”.

Dar epopeea numelui acestui ilustru personaj nu se termină aici, nu numai datorită mediilor foarte diferite în care s-a mișcat, rudelor și cunoscuților de diferite etnii și confesiuni pe care i-a avut, soldaților de atâtea neamuri pe care i-a comandat, amicilor și inamicilor din atâtea locuri distincte, care l-au lăudat sau l-au ponegrit, ci și unui fapt oarecum insolit: el a avut un frate de sânge omonim⁴⁴, adică un frate (mai mic) cu numele tot de *Ioannes*! Este absolut logic să presupunem că acasă, în mediul familial, când cei doi frați erau copii și locuiau împreună, nu puteau să fie chemați amândoi la fel! Și nu puteau să fie chemați în nici un caz *Iohannes* sau *Ioannes*, fiindcă acestea sunt forme livrești ale latinei de cancelarie, adică ale unei limbi culte, nefolosite, în general, în viața cotidiană, decât atunci când era necesar și numai în anumite cercuri ale elitei, mai ales clericale. Dar vom reveni asupra acestui lucru!

Deocamdată este importantă trecerea în revistă a celorlalte nume (sau forme ale numelui) sub care este consemnat eroul nostru în epocă. Adică în timpul vieții sale sau la scurt timp după moarte. Cum s-a văzut mai sus, încă din secolul al XVIII-lea, istoricii, între care Samuil Micu, erau conștienți de această varietate de nume. Este clar că documentele latine oficiale (mai ales că fratele omonim moare de timpuriu, la 1441, în luptele cu turcii de pe lângă Belgrad⁴⁵) l-au numit pe voievodul Transilvaniei de după 1441, apoi pe guvernatorul Ungariei de după 1446 și pe deținătorul atâtor altor demnități în formele specificate mai sus, de *Iohannes* sau *Ioannes*. În general, aceste forme se mențin și în alte

⁴⁴ Un alt frate mai mic, Voicu, moare timpuriu, cândva după 1419.

⁴⁵ Capitala de azi a Serbiei, pe atunci cetate cuprinsă în Ungaria.

cancelarii de limbă latină, din țările din jur, din mediul german, din Polonia, din Italia, inclusiv din ambianța Sfântului Scaun. La fel procedează și izvoarele narrative în limba latină. În vecini, unde se cunoștea și varianta „vie”, ungară, a numelui, aceea de *János*, mai apar și forme ca *Ianăș*, *Janusch* etc. În sursele contemporane de limbă greacă, situația se schimbă însă radical. Sunt de ajuns câteva exemple. Un poet anonim, într-o creație în greaca vulgară, intitulată „Căderea Constantinopolului” și elaborată la scurt timp după 1453, face apel la papă, împărat și la „oștile lui Ianco”, scris din greșeală „Pianco” (*Πιάγκω*), numit în continuare, „preaînțelept Ianco (Pianco), stâlp al românilor” (*Πιάγκω φρονιμώτατε, καί στύλε τῆς Βλαχίας*)⁴⁶. Autorul Zoticos Paraspondylos, martor ocular al luptei de la Varna din 1444, într-un poem redactat după 1456, îl numește pe Ioan de Hunedoara „împărat” (*βασιλεύς*), îl dăruiește cu epitetele de „înțelept”, „mare”, „minunat” și îi redă numele sub forma „Iango” (*Ιάγγο*), Iangou” (*Ιάγγου*) sau „Iangoula” (*Ιάγγουλα*)⁴⁷. Marele scriitor Ducas (circa 1400-1470) îl numește „protostratorul Iangou” (*Ιάγγου*)⁴⁸. Contemporanul său, Georgios Sphrantzes (1401-circa 1477), rafinat și educat, în slujba a trei împărați, cu acces la documentele oficiale, îi zice marelui conducător creștin tot „Iancou” (*Ιάγκου*)⁴⁹. Un falsificator al lui Sphrantzes din secolul al XVI-lea, anume Macarie Melissenos, folosește exact același nume ca și modelul său⁵⁰. Faimosul istoric Laonic Chalcocondil (circa 1423-circa 1490), un foarte bun cunoscător al realităților sud-est europene, uzează chiar numele de „Iancu de Hunedoara”, adică „Iango de Choniates”⁵¹ (*Ιάγγος δέ ὁ Χωνιάτης*), numindu-l „bărbat de mare faimă”, dar alternează acest nume cu cel oficial de „Ioannes” (*Ιωάννης*) sau numai cu acela de

⁴⁶ H. Mihăescu, R. Lăzărescu, N-Ș. Tanașoca, T. Teoteoi, **FHDR**, IV. *Scriptores et acta Imperii Byzantini saeculorum IV-XV*, Bucurestii, MCMLXXXII, p. 384-387.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 394-413.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 428-430. Protostratorul era la început îngrijitorul grajdurilor împărătești, pentru a deveni, din secolul al XI-lea, unul dintre cei mai importanți funcționari de la palat. În timp de război, ajunge să fie un mare comandant al armatei, de unde asimilarea cu funcția de căpitan general al Regatului Ungariei, deținută de Iancu în ultimii ani ai vieții.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 440-441.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 444-445.

⁵¹ Numele ungar de Hunyad este redat în grecește sub forma coruptă de „Choniat”.

„Choniates”, adică „Hunedoreanul”⁵². Chalcocondil vorbește de luptele creștinilor aliați, inclusiv de unguri și români, contra turcilor, sub comanda lui Ioan sau Iancu de Hunedoara. Critobul din Imbros (1410-circa 1470) se referă la eroul nostru numai ca „Ioannes” (*Ἰωάννης*), dar ca „românul Ioan” („getul Ioan”), care i-a comandat în lupte „pe ungurii și românii lui”, primii numiți „peoni”, iar ceilalți „daci”, după maniera unor autori de-atunci de a arhaiza numele popoarelor și țărilor⁵³. Credem că din același motiv, adică din dorința de a utiliza numai antroponime clasice, din antichitatea greco-latină, Critobul evită numele „vulgar” și contemporan de Iancu și-l folosește numai pe cel de Ioan. De altminteri, și Matia Corvinul este numit de acest autor „regele peonilor și dacilor”, fără să i se dea numele propriu-zis, inexistent în antichitatea clasică⁵⁴. „Ecthesis Chronica”, elaborată în secolul al XVI-lea, redă în chip consecvent numele de „Iancos” (*Ἰαγκος*)⁵⁵, iar anumite cronici minore, începute în secolul al XV-lea și continuate după 1500, pomenesc iarăși de colaborarea între unguri și români împotriva turcilor și de „Ghiangou” (*Γιάγγου*), care i-a condus pe unguri la Varna⁵⁶ sau de „Iangos” (*Ἰάγγος*), care a trecut Dunărea împreună cu românii (*Βλάχων*), la 1448⁵⁷. Concluzia este clară: autorii medievali de limbă greacă, contemporani cu Ioan de Hunedoara, îl numesc în chip consecvent Iancu, uneori cu variante ușor corupte de specificul limbii, de lipsa de precizie, de preluări superficiale etc. În aceste izvoare grecești de epocă, persoana lui Iancu este adesea asociată cu românii, fie prin originea sa etnică, fie prin faptul că i-a condus și pe români în luptă sau că a fost „domnul” lor. De altminteri, Iancu însuși, într-un document emis la sud de Carpați în 1447, se intitulează „voievod al Țării Românești”⁵⁸. Pe de altă parte, inclusiv izvoarele latine interne ungare și transilvane sau cele occidentale îi menționează pe numeroșii români transilvăneni care au luptat sub comanda lui Ioan de Hunedoara⁵⁹, ca și faptul că acesta și i-a aliat adesea pe principii români de la sud și est de Carpați. Insistența izvoarelor

⁵² H. Mihăescu și alții, *op. cit.*, p. 451-499.

⁵³ *Ibidem*, p. 520-533.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 536-537.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 540-543.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 556-557.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 562-563.

⁵⁸ DRH, D, I, București, 1977, p. 394-395.

⁵⁹ Ștefan Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara*, în „Studii și cercetări de istorie-Cluj”, 8, 1957, br. 1-4, p. 25-64. Vezi și Ioan Drăgan, *op. cit.*, p. 382-401.

grecești pentru etnia românească a lui Ioan de Hunedoara și pentru componenta românească a oștilor sale este un indiciu clar al originii numelui de Ianco sau Iango.

Formele corupte de „Pianco” și „Ghianco” de la unii autori greci menționați mai sus – rezultate în mod evident din „Ianco” – demonstrează în opinia noastră și modul în care s-a ajuns la varianta occidentală de „Bianco”, „Blanco” sau „Blanc”. La 15 septembrie 1457, era redactată *Epistola ad Petri (sic) de Jacomiccio de Tagliacocço brevissima, de la vita del Beato Johanni de Capistrano et de la victoria che lui ebe de Turchi et suo felicissimo et beatissimo fine*, în care numele eroului de la Belgrad, despre care se spune că murise de ciumă (*morio de peste*) apare sub forma *Johanni Bianco*⁶⁰. Și unele cronicile franceze îl desemnau pe marele demnitar drept „le chevalier Blanc”, prototipul arhetipului cultural de mai târziu, „The White Knight”. La Genova, apropiată geografic și spiritual de mediul francez, Ungaria anilor 1450 era considerată un *dominium Blanchum*, deoarece țara era condusă și controlată de *dominus Blanchus*⁶¹. Despre isprăvile nobile ale lui Ioan de Hunedoara a fost compus chiar un roman cavaleresc, numit „Tirant lo Blanc”, scris de Joanot Martorell, născut în 1413 la Gandia, oraș din care a pornit în lume familia Borgia. „Tirant lo Blanc” este păstrat sub formă de incunabul, tipărit la Valencia în 1490. Autorul său, Joanot Martorell, cu o foarte bună pregătire în arta militară, contemporan cu Ioan de Hunedoara, Vlad Dragul și Vlad Drăgulea (devenit *Dracula!*), nu l-a cunoscut totuși niciodată pe eroul său, cavalerul „lo Blanc” cel real⁶². Romanul a avut un mare succes, fiind apreciat chiar și de Miguel de Cervantes: „Află deci că se numea *Istoria vestitului cavaler Tirante cel Alb*. / – Domnul fie lăudat! dete glas preotul, strigând. Dădurăm peste Tirante cel Alb! Adu-l încoace repede, cumetre, pe răspunderea mea, căci am găsit în el o comoară de desfătări și o mină de aur pentru clipele de răgaz”⁶³. Cei mai mulți autori,

⁶⁰ Nicolae Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, Quatrième série (1453-1476), Bucarest, 1915, nr. LXXXVII, p. 158-163.

⁶¹ De aceea, nu este de mirare că Genova, bună cunosătoare a realităților de la Dunărea de Jos, dar și foarte deschisă variatelor influențe, tendințelor cosmopolite, zvonurilor de tot felul, îl consemnează pe Ioan/Iancu de Hunedoara – conform unei mărturii arhivistice târzii – și cu numele de *Gio[vanni]* și îl califică drept *principele Transilvaniei* (Archivio di Stato di Genova, Archivio Segreto, *Diversorum*, 3041 (F 21), nn; însemnare târzie pe un document din 24 februarie 1454).

⁶² Titus Filipaș, *Discursul despre România la Simion Dascălul*, în „Asymetria. Revistă de cultură și imaginație”(Paris), redactor șef: Dan Culcer (www.asymetria.org).

⁶³ *Ibidem*.

au derivat forma de Bianco, Blanco, Blanc, asociată cu numele lui Ioan de Hunedoara, de la denumirea de Valachus, Vlachus, Blachus, Balacus etc., dată de străini românilor. Cum Ioan/Iancu este numit în multe mărturii străine Valahul sau Blachul, derivarea apărea drept sigură. Dacă alăturăm însă formele de mai sus – mai ales Bianco sau Biancho din italiană – celor de Pianco/Piango sau Ghianco/Ghianco menționate în narațiunile bizantine, este evidentă originea lor în numele popular de Ianco, Jancho, dat lui Ioan de Hunedoara. Dacă Piango sau Ghianco provin din Ianco, atunci Bianco de ce să nu aibă aceeași rădăcină? Cu alte cuvinte „Blanc” din franceză nu era neapărat o eroare de copist față de presupusul original „le Blac” (=românul) – cum se apreciază îndeobște – ci o traducere a formei italiene de Bianco/Biancho. De aceea, credem că Biancho derivă mai degrabă din Ianco/Iancho decât din Valacho/Balacho. Cum Ianco/Iancho nu avea sens pentru italieni, în timp ce Bianco/Biancho însemna alb, ultima formă a făcut carieră și a fost apoi tradusă în alte limbi, după cum se spunea în fiecare dintre ale culorii respective.

Se știe destul de bine, pentru a nu mai fi nevoie de exemple, că în numeroase izvoare croate, sârbești, turcești și în folclorul balcanic eroul de la Belgrad e numit „Janko” „Janko vojvoda”, Jankula vojvoda”, „Iancu Sibianul/Sibinianul”, cu mici variațiuni. Dar chiar dacă ne mărginim numai la două mari limbi de cultură ale evului mediu, latina și greaca bizantină, este suficient pentru a nota că eroul nostru creștin are, în linii mari, în surse două nume, cel de Ioan și cel de Iancu, mai precis cel de *Ioannes/Iohannes* și cel de *Iancu/Iango*. Firește, dacă ne referim la limbile vernaculare din regiunile în care a trăit Ioan-Iancu, se pot face, în genere, doar presupuneri rezonabile, fiindcă textele în aceste limbi vor abunda abia din secolul al XVI-lea. Este normal însă să credem că ungerii l-au numit János, sașii (germanii) Johannes și românii Ioan. Numai că acestea sunt forme oficiale, livrești ale numelui respectiv. Cum îi vor fi zis oamenii în viața cotidiană marelui general – mai ales oamenii de rând – este greu de știut. Faptul este extrem de important, fiindcă Ioan de Hunedoara a fost un *mare erou popular*, adulat de mase. Există însă unele indicii și în acest sens. De exemplu, Petrus Ransanus (1420-1492), contemporan al eroului nostru, scrie limpede că Ioan de Hunedoara era numit de popor și de italieni Iancu: *Ioanne Huniate, Ianco vulgo cognominato* sau *Ioannes, qui Ianco apud Italos est cognomen*⁶⁴, ceea ce

⁶⁴ *Epitome rerum Hungaricarum velut per indices descripta, auctore Petro Ransano, apud Mathiam regem olim triennium legato. Nunc primum edita, una cum appendice quam opera Joan Sambuci, Viennae, 1558. Vezi și Petrus Ransanus,*

este edificator. Ransanus a fost trimis în 1488 ca ambasador al regelui său, Ferdinand I de Neapole, la curtea lui Matia Corvinul⁶⁵, altfel spus a cunoscut în mod direct realitățile din Ungaria, unde a aflat, fără îndoială că poporul, oamenii de rând – inclusiv românii – îi ziceau tatălui regelui Iancu. Altminteri nu avea de ce se scrie în opera sa că lui Ioan de Hunedoara i se spunea în limbaj popular *Ianco!* Consemnarea numelui de Iancu de către Ransanus este cu atât mai importantă cu cât acest autor o face într-o lucrare care corespunde „modernizării” construcției cvasi-hagiografice din jurul tatălui lui Matia⁶⁶. Mulți autori au fost însă sceptici în legătură cu știrea lui Ransanus despre prezența formei numelui de Iancu în mediul italian. Iată însă că două documente, descoperite recent în arhivele din Milano, de către tânărul și talentatul cercetător Alexandru Simon, îl confirmă pe umanistul din secolul al XV-lea. Ambele provin de la Ragusa (azi Dubrovnic, în Croația), sunt emise la 10 octombrie 1454, în limba italiană și dau de știre autorităților din Milano și, respectiv, Veneția, că „gubernatorul Iancu a trecut Dunărea cu o mare mulțime de oameni în ziua de 24 (29) a lunii trecute” (*el governatore Iancho passò el Danubio cum gran copia di gente adi 24/29 del passato*)⁶⁷. Primul document este dat în numele „măriților și puternicilor bărbați”, rectorul din Ragusa cu al său consiliu și cu gentilomii și negustorii ragusani și se adresează ducelui din Milano ca și „măriților și puternicilor domni” din conducere. Al doilea, tot din partea autorităților ragusane, „aduce la cunoștința magnificenței voastre” (*notifichemo ala vostra magnificenza*) anumite noutăți către Veneția, mai precis către un nobil cu nume neprecizat; această scrisoare sau copia ei a fost destinată să ajungă și la patriarh, care din 1451 rezida oficial la Catedrala San Pietro di Castello (*Predicta littera fuit scripta Veneciis, cuidam nobili, a quo illam seu eius copiam reverendum dominum patriarcha habuit*). În ambele documente, scrise de mâini diferite, numele „gubernatorului” Ungariei este ortografiat în chip identic, anume *Iancho*, ceea ce este simptomatic, fiindcă de la Ragusa până la Veneția și Milano ne situăm într-un mediu italianofon și

Epithoma rerum Hungaricarum id est annalium omnium temporum liber primus et sexagesimus, editor Péter Kulcsár, Budapest, 1977, p. 29, 34. Menționat și de A.A. Rusu, *Ioan de Hunedoara*, p. 15.

⁶⁵ Maria Holban, *op. cit.*, p. 435.

⁶⁶ Péter Szabó, *Szentattitüdök, lovagánus vonások a Hunyadi-kultuszban*, în „Apulum”, XLIV, 2007, p. 383-393.

⁶⁷ Archivio di Stato di Milano, Archivio Ducale Sforzesco, Potenze Estere, Turchia-Levante, cart. 647, fasc. [1], Albania, nn, din 10 octombrie 1454.

catolic. Acest fapt indică receptarea numelui lui Ioan de Hunedoara în mediul italian (în nordul Peninsulei cel puțin) și sub forma locală și populară de Iancu⁶⁸. Dacă în comunitatea milaneză (documentele acestea, inclusiv cel destinat venețienilor, au fost descoperite în arhiva ducală Sforza din Milano!) numele de Iancu nu ar fi avut sens, ragusanii nu l-ar fi folosit. Le era mai simplu să-i zică înaltului demnitar din Ungaria Ioan. Or existența numelui acesta de Iancu în ambientul milanez și lombard exprimă o anumită familiaritate cu el, care poate să provină deopotrivă din vechiul „sejur” italian (1431-1433) al tânărului Ioan-Iancu pe lângă Filippo Visconti la Milano și din ambianța sud-dunăreană. Este posibil ca în cei doi ani de ședere, milanezii să fi auzit (poate chiar de la companionii lui!) că tânărului Ioan i se spunea în limbaj amical și familiar și Iancu. Chiar dacă nu ar fi așa, chiar dacă faima numelui tradițional s-ar fi extins ulterior, este cert că în mediile italianofone i se spunea guvernatorului și Iancu, întocmai cum notase Petrus Ransanus.

Numele de „Ioan” este cel mai frecvent nume la români până astăzi⁶⁹. Forma de „Ioan” este însă una cultă, preluată ca atare din anumite texte vechi și adaptată limbii române scrise de după secolul al XVI-lea. Numele de „Ioan” – forma literară de azi, stabilită ca etalon în epoca modernă – are zeci de variante, multe dintre ele derivate prin sufixe de tip diminutival sau augmentativ. Dar, cu sau fără sufixe, formele populare transmise din secolele XV-XVI sunt Ion, Iuon, Iuan, Iuăn, Oană, Ioancea, Oancea, Ioanea, Ioaneș, Ianeș, Iuonaș, Ioanichie etc. Lingviștii au stabilit de mult timp că și varianta Iancu/Iancul derivă în românește tot din Ioan. Ar fi important de știut de când există la români numele de „Iancu”, dar lucrul este imposibil de aflat cu exactitate. Ne-am mărginit doar să verificăm dacă acest nume de Iancu exista la români în secolele XV-XVI. Și iată la ce rezultate am ajuns: în primele documente românești păstrate, acest antroponim se găsește, fiind atestat în diferite regiuni. Astfel, la 1579-1580, într-un zapis de vânzare din Oltenia, apar Iancul, cu frații săi, Preda, Jâte și Radul, ca și cumpărători ai unor părți de moșie, iar între

⁶⁸ Pe filieră venetă, în izvoare documentare latine, eroul nostru este numit, ca de obicei, *Iohannes*, iar în izvoare narative, fie și în latină, numele respectiv apare uneori și ca *Juan* (și nu *Zuan* sau *Zan* sau *Zani*, cum ar fi fost normal în venețiană), cu pronunția ca în *Iuan*, din limba română. Vezi, de exemplu, forma de *Juan* (*Juan Uniad/Uniade* ori *Juan de Uniad vaivoda dicto Janus*) la Stefano Magno, *Annali veneti et del mondo*, vol. I-III, 1443-1478, la Österreichische Nationalbibliothek, Viena, Codices, Cod. 6215 [I. 1443-1457], *Ad annum 1444*, f. 23v, 27r. *Ianus* pare redarea ungurescului *János*.

⁶⁹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 80.

martorii acestei tranzacții este pomenit și un „Iancul al lu Neche”⁷⁰. Într-o însemnare din Moldova, de pe la 1587-1591, în care principele Petru Șchiopul notează sumele de bani și caii expediati la Constantinopol în contul tributului, sunt menționați și 5000 de taleri rămași ca datorie de la Iancul („Ianancul”) Sasul⁷¹. Într-un inventar făcut de același domn Petru Șchiopul, la 1594, la Bolzano (Bozen), în Tirolul de Sud, cu averea lăsată fiului său, predecesorul acestui domn este numit „Iancul vodă”⁷². Cu referire la acest din urmă personaj, fiu nelegitim al lui Petru Rareș și al unei săsoaice din Brașov, există mai multe mărturii care arată că viitorul principe a purtat numele de botez Ioan (*dominus Ioannes, filius olim piae memoriae Petri Palatini Moldaviae*), folosit de obicei sub forma Iancul, redat în latinește și ca *Iancula, Petrus Iankul* și pe cel de Carol (*Carlo Iangula*)⁷³. După ce a trecut pe la curtea tatălui său și apoi a fraților săi, el sosește la Brașov și este înregistrat în socotelile orașului, la 10 martie 1554, cu numele de *Petrus Iankul*⁷⁴. Menționăm că acest Ioan-Carol, fiul lui Petru Rareș, nu a trăit în copilărie printre slavii din Balcani, ci doar printre sași și printre români. Numai de la aceștia din urmă putea lua numele de Iancul. Firește, asta nu înseamnă numaidecât că Ioan de Hunedoara era numit Iancu în Moldova contemporană lui. Se poate bănui că elita boierească îi zicea *Ianăș*, după cum se vede din documentele oficiale slavone, de la Bogdan al II-lea, spre exemplu⁷⁵. Acest domn avea o experiență politică ungară, contacte cu o nobilime care-i spunea cu siguranță înaltului demnitar *János*.

Cum din secolul al XV-lea nu s-au păstrat însemnări în limba română (deși se știe că au existat!), vom apela la înscrisurile contemporane cu Hunedoreștii elaborate în latină, pentru a descoperi numele de Iancu între români. Diplomele maramureșene sunt edificatoare în acest sens:

- la 19 iunie 1415, conventul din Lelez introduce pe „Ioancu și Giula, fiii lui Dragomir și pe Gheorghe, fiul lui Ioancu” (*Iuanka et Gyula*

⁷⁰ *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gh. Chivu, M. Georgescu, M. Ioniță, Al. Mareș, A. Roman-Moraru, cu o introducere de Al. Mareș, București, 1979, p. 99.

⁷¹ *Ibidem*, p. 161.

⁷² *Ibidem*, p. 193.

⁷³ Constantin Rezachevici, *Cronologia domnilor*, p. 728-729.

⁷⁴ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI (1517-1652), ediție de Nicolae Iorga, București, 1900, p. 790.

⁷⁵ Mihail Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, nr. 220, p. 749-752; nr. 222-225, p. 755-769.

filiorum Dragomer ac Georgii filii Iuanka) în stăpânirea posesiunilor lor Crăcești și Hărnicеști (azi în Ucraina)⁷⁶;

- la 2 iunie 1425, conventul din Lelez, dă de știre că, la porunca regelui Sigismund, a introdus pe Iancu (*Ianko*), fiul lui Pop (sau al popii) de Giulești cu fiii săi (Giula și Tătar) în stăpânirea unor posesiuni din Maramureș⁷⁷;

- la 30 martie 1450, apare ca om de mărturie al lui Ioan de Hunedoara un anumit Iancu (*Ianko*) de Domnești (*Urmezew*), în legătură cu o introducere în posesiune tot în Maramureș⁷⁸; peste câțiva ani (la 2 mai 1465), același om de mărturie al puterii centrale (acum al regelui Matia) este numit Ioan de Domnești (*Ioannes de Urmezew*)⁷⁹;

- la 6 octombrie 1462, în adunarea „multora dintre prelații, baronii și nobilii regatului nostru”, prezidată de regele Matia la Rupea, în Transilvania, s-a numărat între împincinați un anumit „Ioan zis Giula, fiul răposatului Nan, cu alt nume Iancu (*Ianko*) zis Pop (sau popa) de Giulești⁸⁰.

De câte ori apare numele de Iancu în documentele maramureșene publicate de Ioan Mihalyi de Apșa la 1900, editorul notează echivalența dintre acest apelativ și cel de Ioan. De altminteri, echivalența este atestată chiar în diplomele de epocă, din moment ce același personaj este desemnat în ambele feluri: Ioan de Domnești, numit inițial Iancu de Domnești, ajuns la maturitate, în culmea carierei sale de om de mărturie regesc și vicecomite de Maramureș, nu mai folosește numele său local românesc (Iancu) sau nu mai este denumit în acte în acest fel. Este imposibil de susținut că numele de Iancu, atestat în Maramureș pe la 1415-1425, cum s-a văzut, provenea printre români de la porecla dată lui Ioan de Hunedoara de către sârbii din Balcani, într-o vreme când acesta nici nu călcase pe-acolo și era un adolescent anonim!

Dar numele de Iancu nu este străin nici zonei Hunedoara-Hațeg. Astfel, la 1439, apar consemnați Dănilă, Iancu și Laicul (*Danila, Ianc et*

⁷⁶ Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din sec. XIV și XV*, Sighet, 1900, p. 198-199; Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, ediția a II-a, 1997, p. 74, 83.

⁷⁷ I. Mihalyi de Apșa, *op. cit.*, p. 264.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 344.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 470.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 445.

Laycul), fiii lui Neacșu de Totești și ai soției sale Stana⁸¹. În același sens, la 1464, când s-a făcut darea în stăpânire a unei părți din posesiunea Livadia, ca om de mărturie voievodal a fost prezent un anume Iancul (*Jankwl*), originar tot din Țara Hațegului⁸². În genealogiile făcute de Mike Sandor pentru unele familii din Țara Hațegului, apare și un „Iancul de Șerel” (*Jankul de Serel*)⁸³. Între documentele publicate de Iosif Pataki, privitoare la domeniul Hunedoara în secolul al XVI-lea apar: *Jankwl. puero domini Andree și Janchi, iterum parvulo eiusdem domini Andree* (în registrul de cheltuieli ale cetății Hunedoara din 1530)⁸⁴ și *Janko* din Ohaba (în lista nominală a iobagilor din localitățile unor pertinențe exterioare ale domeniului, probabil din primul deceniu al secolului al XVI-lea)⁸⁵.

Din aceste mărturii reiese cu prisosință că numele de Iancu, sub care este cunoscut în anumite medii Ioan de Hunedoara, era unul curent în secolele XV-XVI și printre români și că acest nume este atestat la nord de Dunăre înainte de faima balcanică a eroului de la Belgrad. Ce se știe însă despre numele fratelui omonim al lui Iancu, mort de tânăr, poate prin 1441? Nu foarte multe! În urmă cu circa un deceniu, alături de colegul Iacob Mârza, semnalam o importantă însemnare de mână pe marginea unei file a cărții lui Enea Silvio Piccolomini, intitulată *Epistolae familiares*, ediția din 1481, aflate la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia: *Iohannes Huniadi et frater eius, Ivachko nomine, et Iohannes: amborum monumentum Albae Iuliae conspicitur, in templo Divo Michaeli Archangeli sacro, intra muros*⁸⁶. Se vede, prin urmare, de data asta pe baza unei mărturii directe din mediile transilvane, că și fratele mai mic omonim al lui Ioan de Hunedoara avea la el acasă, alături de numele oficial, și numele de Ivașcu. Atestat și el în epocă destul de copios între români, acest nume este, evident, tot un derivat din Ioan, cum nota același Mihalyi de Apșa, la 1900 și cum se consemnează în dicționarele onomastice românești. Prin urmare, frații Ioan de Hunedoara, erau numiți

⁸¹ A.A. Rusu, I.-A. Pop, I. Drăgan, *Izvoare privind evul mediu românesc. Țara Hațegului în secolul al XV-lea*, vol. I (1402-1473), p. 103-104.

⁸² *Ibidem*, p. 272.

⁸³ Mike S., *op. cit.*, p. 662.

⁸⁴ Iosif Pataki, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea. Studii și documente*, București, 1963, p. 57.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 147.

⁸⁶ I.-A. Pop, I. Mârza. *La personnalité et l'époque de Jean de Hunedoara reflétées dans les annotations en marge d'un incunable de 1481*. în „Annali dell'Istituto storico di studi italo-germanici in Trento”. XXV, 1999, p. 53.

în mediile lor familiale și românești, dar și în cele mai generale, grecești și sud-slave, Iancu și Ivașcu. De altfel, într-un document din același secol al XV-lea referitor la Maramureș apare, printr-o coincidență, chiar tandemul de frați Iancu și Ivașcu: la 29 iunie 1498, conventul din Lelez adeverește că o „nobilă doamnă” din satul Leordina a zălogit trei sesii ale sale nobililor Mircea, Ivașcu și Ioancu (*Myrche, Ivasko et Iuanko*), fiii lui David Pop de Leordina și ai Caterinei Urda (sora „nobilei doamne” de mai sus), pentru 50 de florini de aur pur⁸⁷.

Toate mărturiile de mai sus concordă în legătură cu anumite realități. Numele eroului de la Belgrad, ca și lumea în care s-a mișcat, a avut forme variate. Cu care variantă a numelui de *Ioannes* a fost acesta botezat de către părinții lui este foarte greu de spus. Numele obișnuit dat de izvoarele latine este cel oficial, dar nu este în chip necesar și acela cu care era el chemat sau numit în mod curent. În plus, este normal să presupunem că în diferitele etape ale vieții sale și în funcție de mediile etnice, confesionale și geografice în care s-a mișcat, tatăl regelui Matia a fost numit în chip diferit. Conform datelor relevante mai sus, credem că în Transilvania natală, în regiunea Hunedoara-Hațeg, cei trei fii ai lui Voicu au fost numiți în copilărie Iancu, Ivașcu și Voicu. Cei doi care au supraviețuit până la maturitate au fost Iancu și Ivașcu, numiți oficial Ioan, deoarece numele lor proveneau din acest nume de Ioan. Dacă atât cât a trăit Ivașcu au mai fost motive serioase spre a folosi numele de Iancu pentru fratele lui, cu scopul de a se face mai ușor distincția necesară, după moartea timpurie a sa (la 1441), numele de Ioan de Hunedoara s-a impus definitiv în mediile oficiale. Au mai fost și alte motive, de prestigiu și de uzanță în mediile latino-maghiare, legate de predominarea în Ungaria a numelui de *Iohannes*.

Românii, care au luptat copios sub comanda lui Ioan și pe care i-a răsplătit în atâtea feluri – mai ales pe cei din Hunedoara-Hațeg – i-au zis însă mereu Iancu, ceea ce, cum s-a văzut, însemna tot Ioan! Etimologic vorbind, forma de Iancu vine de la numele românesc Ioan, la care s-a adăugat sufixul de origine slavă - *co*, devenit în românește - *cu*. De altminteri, în câteva locuri, în documente latine, este atestată în Transilvania și Maramureș forma *Ioanco*, devenită prin abreviere *Ianco*. Există și indicii foarte serioase că o altă variantă atestată a numelui, aceea de *Iancula* suna în românește *Ianculea* și provenea din forma Iancu, articulată cu articolul masculin românesc - *lea*. Nu există nici o mărturie

⁸⁷ I. Mihalyi. *op. cit.*, p. 621-622.

care să demonstreze că numele de Iancu ar fi fost dat eroului de la Belgrad exclusiv de către slavii balcanici și de către greci. Dimpotrivă, este foarte clar că popoarele balcanice au preluat forma de *Ianco* și variantele sale de la oștenii transilvani care-l însoțeau peste tot pe banul Severinului, pe comitele de Timiș, pe voievodul Transilvaniei, apoi pe guvernatorul Ungariei, pe căpitanul general al regatului, de-a lungul întregului său *cursus honorum*. Nu numai prezența numelui de Iancu în Transilvania și Ungaria vremii este o dovadă în acest sens, dar și faptul că personajul nostru se autointitula uneori Iancu⁸⁸, precum și mărturia contemporanului Ransanus, care spune clar: Ioan de Hunedoara era numit de popor sau în limba poporului *Ianco*; scriitorul acesta mai adaugă faptul – detaliat mai sus – că la fel îl numeau și italienii! În plus, antecesorii și contemporanii lui Ioan de Hunedoara denumiți în izvoare Iancu – cum s-a văzut în mărturiile precedente – nu au fost vreodată prin Balcani, pe la sârbi, ca să vină de-acolo cu acest nume! Dincolo de faptul că forma de antroponim *Iancu/Iancul/Ioancu* poate să aibă la origine rezonanță slavă, ea exista în limba română și între românii din Transilvania înainte de Ioan de Hunedoara, probabil din perioada de conviețuire slavo-română, cum se întâmplă cu atâtea nume proprii românești.

Desigur, trebuie să presupunem că anumiți români, mai ales din elită, îi vor fi spus eroului și Ioan/Iuan, așa cum ungurii i-au spus János, iar sașii Johann. Forma de Ioan – livrescă – nu este niciodată atestată efectiv între români în secolul al XV-lea, când apare doar varianta latină de Ioannes sau Iohannes. Însă varianta de Iancu apare adesea, în epocă, așa cum s-a văzut. Grăitoare sunt, în acest sens, mărturiile numeroșilor autori bizantini care folosesc prioritar, masiv forma Ianco (Iango), și doar rareori pe cea de Ioannes. Este cea mai bună dovadă că marele luptător antiotoman avea un nume oficial, acela de Ioan, cu variantele sale și unul popular, familiar, provenit de-acasă, dintre ai săi (așa cum fratele omonim avea și numele distinct de Ivașcu!), anume Iancu. În ce fel s-ar fi putut face „transferul onomastic” al formei de Iancu la sârbi, greci și turci prin intermediul maghiarului János – cum s-a afirmat relativ recent⁸⁹ – este imposibil de înțeles! Oricât de sumare „cunoștințe lingvistice” am avea, ni se pare mult mai firesc să vedem în forma populară de Iancu sau Ianco, atestată de Petrus Ransanus în epocă, în Ungaria, modelul pentru variantele balcanice cvasi-identice, decât forma maghiară de János! Și

⁸⁸ Gustav Gündisch, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. V (1438-1457), București, 1975, p. 25.

⁸⁹ A.A. Rusu, *Ioan de Hunedoara*, p. 15.

apoi, chiar dacă Ioan de Hunedoara nu și-ar fi zis niciodată personal Iancu, din moment ce a rămas în conștiința colectivă și cu acest nume, este absolut justificată folosirea lui. Nici regele Matia nu s-a autointitulat vreodată în documente „Corvinus”, dar acesta nu este un motiv să nu i se mai spună ca atare!

Suntem obligați, prin urmare, să constatăm că, în vreme ce se chema Ioan în mediile oficiale și catolice, proprietarul domeniului Hunedoarei era numit Iancu de către popor, mai ales în mediile locale românești, balcanice și ortodoxe. Firește, sunt și excepții de la lumea creștină ortodoxă (vezi cazul italian, detaliat anterior!), deoarece forma de Iancu (alături de cea de Ioan-János) este atestată și la croați și la turci. Folosirea numelui de Iancu de către turcii osmani și bizantini⁹⁰, ca și plasarea legendară a lui Iancu de Hunedoara ca fondator al Bizanțului în sursele osmane din a doua jumătate a secolului al XV-lea⁹¹ au oarecare relevanță inclusiv în contextul menționării „înrudirii” dintre Matia Corvin, Mehmed al II-lea și Djem⁹².

Natural, în această situație, ambele forme au deplină legitimitate și pot fi folosite, în acord cu tradiția fiecărei culturi, națiuni, confesiuni. Mai ales că numele de Iancu înseamnă tot Ioan! Este nerealist, contraproductiv

BCU Cluj / Central University Library Cluj

⁹⁰ Dan Ioan Mureșan, *Le Royaume de Hongrie et la prise de Constantinople: croisade et union ecclésiastique en 1453*, în „Between Worlds” („Mélanges d'Histoire Générale”, I), II. *John Hunyadi and his time*, edited by Ana Dumitran, Loránd Mádly, Alexandru Simon, Cluj-Napoca, 2008, p. 341-342.

⁹¹ Stéphane Yerasimos, *Enquête sur un héros: Yanko bin Madyan, le fondateur mythique de Constantinople*, în vol. *Mélanges offerts à Louis Bazin par ses disciples, collègues et amis*, édités par Jean-Louis Bracqué-Grammont et Rémy Dor, Paris, 1992, p. 213-217.

⁹² Legatul papal Angelo Pecchinoli reproduce într-un raport către papa Inocențiu al VIII-lea, la 30 ianuarie 1489, un discurs al regelui Matia, care ar spune: *sultanul însuși ad me sua manu ad hic scripsisset, tum quod mater sua per suos oratores hoc idem a me postulasset, tum etiam quia ille mihi iure sanguinis est coniunctus, nam soror avie mee casu a Turchis rapta nupsit avo sitius Turchi, ex qua postea isti nati sunt* (Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia, Cod. Lat. X-175 (=3622), f. 133r). Se știe că Bonfini (Antonius de Bonfinis, *op. cit.*, p. 94-95, 243-244) vorbea despre o presupusă origine greacă imperială a bunicii lui Matia, adică a mamei lui Iancu: *imperatorio sanguine promansasse credita est*. Așa-zisele legături de sânge dintre familia de Hunedoara și cea a sultanilor otomani, în contextul relațiilor politice dintre rege și acești suverani, reies și din corespondența directă, din anii 1480-1484, a lui Matia cu Înalta Poartă (vezi Vilmos Fraknói, Mátyás Király Levelei. *Külügyi Osztály*, vol. I. 1458-1479, Budapest, 1893, nr. 259, p. 381; nr. 263, p. 387; vol. II. 1481-1490, Budapest, 1895, nr. 43, p. 68; nr. 48-49, p. 76-82; nr. 247, p. 388).

și derutant să se dea azi „directive” de denumire a unui personaj istoric de talia eroului de la Belgrad! În plus, insinuarea că în istoriografia română s-a generalizat numele de Iancu, datorită impunerii sale de către regimul comunist-naționalist, prin anumite „instrumente” ale acestui regim care s-ar fi chemat David Prodan, Francisc Pall, Mihail P. Dan, Ștefan Pascu sau Camil Mureșanu este răuvoitoare, defăimătoare și lipsită de temeii. În istoriografia română, în funcție de timp, loc, curent istoriografic, s-au folosit ambele denumiri de Ioan și Iancu. Este edificator în acest sens Nicolae Densușianu, care, în 1890, îl numește pe tatăl regelui Matia *Ionu* sau *Ianculu*⁹³, iar la finele secolului al XIX-lea suntem încă departe de regimul comunist! Denumirea de Iancu a ajuns să predominie printr-un proces firesc în cadrul memoriei colective, cu rădăcini în conștiința populară din evul mediu, care l-a consacrat ca atare pe erou în rândul poporului⁹⁴. Era firesc ca românii, popor ortodox din sfera culturii de sorginte bizantino-slavă, să-l numească pe hunedorean ca și celelalte popoare de confesiune bizantină și de cultură greacă sau slavonă. Marii autori români, de la A. D. Xenopol până la Francisc Pall și Camil Mureșanu, într-un interval larg de timp, de circa aproape un secol, i-au spus personajului nostru alternativ, în forma Iancu sau Ioan, convinși de legitimitatea ambelor nume. Suntem deplin conștienți că numele personajelor istorice, departe de a fi un „joc”⁹⁵, reprezintă o problemă istorică foarte serioasă, dar care trebuie tratată conform surselor, fără partizanate de nici un fel și fără minimalizarea și blamarea creațiilor antecesorilor. Ironia este adesea un mod facil de a face „analiză critică” și „prinde” ușor în rândul publicului, mai ales dacă este făcută declamativ, superficial și cu oarecare emfază. Iar a-i blama cu orice preț pe antecesorii unii de o erudiție, onestitate și acribie ieșite din comun! – a devenit azi pentru unii o modalitate de a epata, de se impune. Din fericire, această inducere în eroare nu poate dura la infinit!

De aceea, concluzia lui David Prodan, exprimată în 1956, rămâne pe deplin actuală: „Cu precizie se știe doar că numele lui apare pentru

⁹³ Hurmuzaki, *op. cit.*, I/2, p. 463.

⁹⁴ Ioan de Hunedoara a ajuns să fie efectiv, conform surselor, un erou popular, care a condus mase largi de creștini la luptă. El a și fost denumit „ultimul mare cruciat european”, tocmai datorită fervorii creștine care anima masele aflate sub comanda sa. De aceea, denumirea dată lui de mulțimile care-l însoțeau – departe de a fi subiect de ironie este extrem de importantă, dincolo de exagerările legate de „rolul maselor” și de „rolul personalității” în istorie, semnalate în timpul regimurilor comuniste de peste tot.

⁹⁵ A.A. Rusu, *Ioan de Hunedoara*, p. 22.

prima oară în istorie la 1409. La această dată anume, regele Sigismund dăruia „pentru slujbele lui credincioase în loc și timp potrivit” cetatea regală Hunedoara cu domeniul ei, soldatului de curte (cavalerului) Voicu, fiul lui Serba (Șerb sau Șerban), fraților săi Mogoș și Radul, vărului său Radul și fiului său Ioan, care e însuși Ioan de Hunedoara sau, cu numele său popular, transmis de poezia populară și de cronică, Iancu. După documentele contemporane latine, Voicu a avut doi fii cu numele Ioan (în latinește *Joannes*), ceea ce ar fi de neînțeles dacă nu i-ar fi distins într-un fel. Documentele simt nevoia să-i distingă: pe cel mic îl numesc *Joannes junior*. Trebuie să-i fi distins într-un fel și soldații lor și toți care i-au cunoscut, căci cei doi frați au luptat mereu alături. Desigur, el era Iancu, așa cum ni l-a transmis poporul, iar celălalt era Ioan. În latinește însă, se traduc amândouă formele cu același *Joannes*⁹⁶. Nimic nu este mai clar și nimic nu este mai departe de naționalismul gratuit sau de „comanda socială comunistă” decât aceste cuvinte. De altminteri, ar fi fost și greu să se exprime o profesiune de credință legată de naționalismul românesc manifest în 1956, în plină epocă proletcultistă, când doar valorile „marelui frate de la Răsărit” erau încă destul de intens promovate, când încă se striga pe străzi „Stalin și poporul rus/Libertate ne-au adus!” sau „U.R.S.S./ Bastion al păcii e!”. Unde era „naționalismul comunist” la 1956, când abia dacă începuse, timid, să fie pomenit și numele românilor, ca și cel al unor voievozi, după „invazia” de internaționalism sovietic și rusesc, este greu de descoperit!

Din toate mărturiile analizate, reiese că cei doi *Ioannes*, cu nume identice doar în forma latină a documentelor de cancelarie și a unor cronică oficiale, au avut în mediul local transilvan și în rândul soldaților lor nume deosebite, care astăzi se cunosc, anume Iancu și Ivașcu. Prin urmare, folosirea numelui de Iancu de Hunedoara în limba română nu este inventată, ci este absolut legitimă și concordă cu mărturiile de epocă.

Șerbu (Șerban), Voicu, Mogoș, Radul sau Ladislau, alt Radul, Ioan sau Iancu, alt Ioan sau Ivașcu, Matia Corvin, Ioan Corvin sunt câteva dintre apelativele unei familii care a făcut epocă în istoria Europei Centrale și Sud-Estice și care arată identitățile multiple în care acești oameni s-au mișcat. A-i numi în chip diferit și neuniform – dar în deplină cunoștință de cauză – pe acești oameni, așa cum ne îndeamnă izvoarele, este nu numai un act de onestitate, o recunoaștere a diversității etnice și

⁹⁶ D. Prodan, *Din istoria Transilvaniei. Studii și evocări*, București, 1991, p. 259.

confesionale de-atunci, dar și o datorie față de o lume care încerca, conservându-și propriile identități, să apere valorile civilizației europene.

**NAMES IN THE FAMILY OF KING MATTHIAS CORVINUS:
FROM CONTEMPORARY SOURCES TO PRESENT
HISTORIOGRAPHY**

Abstract

The contribution of onomastics in the Hunyadi family to a better understanding of the history of the fifteenth century and of subsequent collective mentality until contemporary times is addressed. A first analysis is made of the name of the son of *Iancu de Hunedoara* (John Hunyadi), born in Cluj in 1443 around the celebration day of Apostle *Matia*, and receiving this name exactly, instead of that of *Matei* (Matthew), such as the apostle appears in the church calendar. An explanation is given of how the real name of the king became *Matei* in Romanian historiography. Follows an analysis of the name of Corvin (Corvinus), borne by King *Matia* and his successors, but not by his forefathers, indicating the illustrious origin of the king, with Romanian ancestors, invariably presented by the Humanists as descendants of the Romans. Several aspects of genealogy are further on addressed, with a special focus laid on the Romanian onomastics of *Matia Corvin*' paternal relatives. A more extensive section is dedicated to the names borne at the time by the Voivode of Transylvania, Governor of Hungary and General Knight of the Kingdom – the famous crusader who died in 1456 – which all derive from *Ioan* (John), pronounced and written in varied ways, according to the ethnicity, language, and denomination of the contemporaries. The author demonstrates that *Iancu*, the name given to the hero of Belgrade by the Romanians, the Serbs, the Greeks, the Croatians, the Bulgarians, etc., and which is a diminutive of *Ioan*, is just as legitimate as *János*, *Johannes*, *Giovanni*, etc.; the name of *Iancu* was in use among the Romanians in the fifteenth and sixteenth centuries; and, the hero of Belgrade bore it during his life in the Romanian, South-Danubian, Dalmatian, and even Italian milieus. Thus, the use of the name of *Iancu* was not forcibly imposed by the communist regime. This name already existed in the Romanian collective conscience during the period of Romanticism. As a result, the attempts made by some historians nowadays to banish its use by the general public and the specialized circles is superfluous, detrimental, and devoid of any support in terms of philology or history.